

בכורות מה

משה שווערד

1. ספר איזהו מקומן

היתה בה יתרת וחתכה אם יש בה עצם פסול - רש"י ורע"ב פירשו "הואיל וחתכה", ומבואר מדבריהם שהחתיכה עושה אותו לבעל מום. ותמה התוי"ט הלא כל שכן אם לא חתכה דפסול משום אצבע יתירה. ואכן כך כתב הרמב"ם (צ"מ"ק ח. יא.) "היה בה עצם אפילו חתכה פסול". וביאור מחלוקת זו - יעוי' אבני נזר (יו"ד נג. יב.), ראשית בכורים, שי למורא, הגהות אהבת איתן במשניות, וחזו"א (בכורות נו. יב.).

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף מה עמוד א

משנה. היתה בה יתרת וחתכה אם יש בה עצם פסול ואם לאו כשר. וה"ה בלא חתכה דפסול ביש בה עצם, והא דנקט חתכה משום דבלא חתכה פסול אפילו אין בה עצם וצ"ל דגרע מחלחולי בשר. [עי' בתפארת ישראל. ועיין עוד תוי"ט, ובשפ"א].

3. ספר יד בנימין

שם בגמ' היתה זו יתרת וחתכה כו' ארצב"ק אר"י והוא שנספרת ע"ג היד. פי' ואז אין מועיל חתיכה צ"ש זה ע"ס. (דהו מחוסר אבר). ועי' "ליקוטי הלכות" שכ' דר' יוחנן כולל בזה עוד דין אחר והיינו דמאי דמשמע במשנה דצ"ח זה ע"ס וחתכה כשרה כלומר דבעי' עכ"פ חתכה היינו דוקא בנספרת ע"ג היד, אבל צאינה נספרת ע"ג היד כשר אף בלא חתכה, וכי דכן מוכח מהרמב"ם פ"ח מצי"מ הלי"א, אלא שתמה בזה להאיך יכשר בלא חתכה הא דלדולי בשר פוסל צא"ס בכל הגוף כמבואר לעיל ל"ט עיי"ש. אבל צא"ס עיקר דבריו להכשיר אפי' בלא חתכה (צ"ח זה ע"ס) אינו מוכרח כ"כ וכמו שכבר כ' בחזו"א סי' כ"ו סקי"ב דאפשר דפוסל בכל ענין (אפי' צ"ח זה ע"ס וצאינה נספרת ע"ג היד), ועיי"ש דאף לדברי הליקוטי הלכות דכשר אף בלא חתכה לא תיקשי מדלדולי בשר שכבר נתבאר לעיל ס"ק י' דלאו כל הדלדולין שוין עיי"ש, והצאנו גם במשנה.

4. דף על הדף בכורות דף מה עמוד א

בגמ': ומצאו בה מאתים וחמשים שנים אברים וכו' שמה באשה בדקתם וכו'... לגבי אמירת "א - ל מלך נאמן" כדי להשלים לרמ"ח תיבות נגד רמ"ח אברים (עי' שו"ת הרדב"ז ח"ז סי' אלף קכ"ז) באשה (שיש לה יותר מרמ"ח אברים) - כתב בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' כ"ח) שכוון שע"י אמירת קריאת שמע עושה הוא תיקונים למעלה, זה שייך גם באשה.

5. ספר איזהו מקומן

מעשה בתלמידיו של ר' ישמעאל ששלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך בדקו ומצאו בה רנ"ב וכו':

איך עשו כן הלא מת אסור בהנאה?
בשור"ת נודע ביהודה (מנינא יו"ד סי' ר"י) נשאל האם מותר לנתח מתים להתלמד רפואה, ופסק לאסור משום ניוול המת, דכל שאין החולה לפנינו אין כאן פיקוח נפש. ובשור"ת חתם סופר (יו"ד סי' של"ו) הקשה עליו דהיה לו להזכיר גם דמת אסור בהנאה - עי' בדבריו. והקשה איך תלמידי ר' ישמעאל שלקו הזונה והרי מת אסור בהנאה, ותירץ דשפחה עמלקית היתה, או אפילו שפחה כנענית דישאל [תלוי בפירושי הראשונים בכוונת תוס' ב"ק י. סוד"ה שהשור]. וראה עוד בזה שמן רוקח בסוגיין.

ובהערות הגריש"א הביא שחבצלת השרון תירץ שלימוד תורה לא נחשב הנאה, דמצות לאו ליהנות ניתנו. וכן נקט קצות החושן (עב. לד.) לענין שאילת ספר ללמוד בו. אלא שהנתיבות השיג עליו מדברי הט"ו (יו"ד סי' רכ"א) שבתלמוד תורה לכו"ע מצות ליהנות ניתנו.

והחזו"א (אסלות כג. לז.) הוכיח מכאן דכל שאין נהנה מגוף המת, אלא לראיה בעלמא שאינה נמכרת בשכר לא מיקרי הנאה.

6. ספר בניהו בן יהוידע על בכורות דף מה/א

מעשה בתלמידיו של ר' ישמעאל ששלקו זונה. נראה גזרת מלך היתה שגזר עליהם שהם ישלקו את הזונה, ולכך לפי דרכם רצו ללמוד דבר לענין הלכה שמנו את האברים שלה:

7. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף מה עמוד א

בענין ניתוחי מתים להתלמד ובסוגיין

בנוב"י (תנינא חיו"ד סימן ר"י) נשאל אם מותר לנתח מתים כדי ללמוד מזה חכמת הרפואה, וכתב דאסור משום ניוול המת ואין בזה היתר של ספק נפשות כיון שאין החולה לפנינו עיי"ש.

והחת"ס (חלק יו"ד סימן של"ו) הקשה על הנוב"י למה הזכיר רק מצד איסור של ניוול המת ולא מצד דמת אסור בהנאה עיי"ש מש"כ בזה.

ובהמשך דבריו מקשה החת"ס האיך תלמידי רי"ש שלקו את הזונה והרי מת אסור בהנאה, וכתב החת"ס שם וז"ל: האי שפחה עמלקית היתה דמותר בהנאה או אפילו שפחה כנענית של ישראל ותליא בפירוש הראשונים בכוונת התוס' בב"ק דף י' ע"א סוף ד"ה שהשור וכו' ועיין מ"מ פ"ג מאבל עיי"ש עכ"ל.

ובחבצלת השרון (ח"א ס"ס צ"ה) כתב ליישב קו' החת"ס עפ"י הר"ן בנדרים (ל"ז א) בד"ה אמר שמואל דלימוד תורה לא נחשב הנאה דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכ"כ הקצוה"ח (סי' ע"ב סקל"ד) דהשואל ספר ללמוד בו לא חשוב כל הנאה שלו דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ועפ"י ז"ל בנ"ד דתלמידי רי"ש שלקו את הזונה כדי לעמוד על דברי חז"ל במנין האיברים, והוי לצורך לימוד התורה, וכיון דמצוות לאו ליהנות ניתנו הוה להם לצורך זה להשתמש במת הגם דמת אסור בהנאה.

אכן כבר תמה הנתיבות על הקצות ממש"כ הט"ו (ביו"ד סימן רכ"א) דבמצוות תלמוד תורה לכו"ע מצוות ליהנות ניתנו וכבר קדמו בזה בפירוש רבנו אברהם מן ההר נדרים (מ"ג א) דבמצוות תלמוד תורה לא אמרינן מצוות לאו ליהנות ניתנו דהמצוה הוא להתענג וליהנות עיי"ש.

ובעיקר נידון מש"כ החת"ס אם עבד כנעני מת אסור בהנאה וציין לתוס' בב"ק (דף י') שמשמע מדבריהם דמותר בהנאה. וציין שזה תלוי בפירוש התוס' שם. דהנה באמת בסברא תמוה מאיזה טעם יש לחלק בין עבד לבין ישראל, והרי חייב במצוות כאשה, ולכן יש שפירשו כוונת התוס' בעבד שלא טבל.

ובספר אמרי צבי על ב"ק כתב ליישב כוונת התוס' כפשוטו דאירי בעבד כנעני ממש, ומ"מ מותר בהנאה, ומדמה זה למה דאין אדם יכול לאסור איצטלא של חבירו אם פרסו על המת דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, (דאיתא ביבמות באיצטלא דפרסוה דאיתנא דאיסורי הנאה מפקיע מידי שיעבוד אבל אם היתה האיצטלא לגמרי של חבירו ודאי אינה נאסרת דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו) וכתב דה"נ הכא הוא בנידון דידן בעבד כנעני שמת לא נאסר בהנאה כיון דהוא קנוי לרבו וא"א לאסור דבר שאינו שלו. ודבריו תמוהין מאד, דרק בדבר שנאסר ע"י "מעשה" שייך לומר שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אבל מה שמת אסור בהנאה אין זה איסור הבא מחמת "מעשה" ובודאי דנאסר גם כשהוא של רבו. [אגב, מלשון החת"ס שם משמע שהיה לו גירסא ששלקו "שפחה" אחת].

8. רש"ש מסכת בכורות דף מה עמוד ב

גמרא כך א"ל כמותך יתמעטו ממזירי כו'. נ"ל דהוא לשון כינוי דלא רצה לומר יתרבו ממזירי כו'

9. ספר בניהו בן יהוידע על בכורות דף מה/ב

כמותך יתמעטו ממזירי ונתיני בישראל. נראה קללה זו של רבוי אצבעות יאותה לממזרים, כי אבר התשמיש מכונה בשם אצבע, וכמו שאמרו רז"ל [פסחים קי"ב ע"ב] אין כל האצבעות שוות, וזו הזונה שהולידה ממזר מלבד אצבע בעלה קבלה עוד אצבעות של אחרים, לכן בדין הוא שיהיה בממזר אצבעות יתירות.

10. הגרי"ז על מסכת בכורות דף מה ע/ב

בגמ' תנו רבנן איטר בין ביד בין ברגל וכו', וברש"י, רק איטר ביד פסול דכתיב וטבל אצבעו כל מקום שנאמר אצבע וכהן אינו אלא ימין וכו', והנה צ"ע דלפי"ז אין זה פסול מום, משום דאינו שוה בזרעו של אהרן כי אם חיסרון ימין, וכן צ"ע במאי דכתב רש"י ואטר דרגל נמי לעמוד ולשרת כתיב כדרך שאר עמידות דעיקרו בימין ע"כ, וזה קשה דהא אין הלכה דפסול עמידה כזאת, אלא דאולי כונת רש"י דמשו"ה הוי זה פסול של אינו שוה בזרעו של אהרן, וצ"ע בזה:

11. ספר איזהו מקומן

ת"ר איטר בין ביד בין ברגל פסול:

א] טעם פסול איטר משום מום או חיסרון ימין:

א. פירש רש"י דילפינן מאצבע דמצורע דבעינן ימין, וכן ברגל בעינן כדרך שאר עמידה שעיקרו בימין, משמע שפסול איטר הוא משום חיסרון ימין.

ב. אולם הראשונים (רמב"ן, רשנ"א, ריטב"א) בחולין צב: דנים לענין חליצה באיטר, דיש אומרים כיון דילפינן ממצורע דבעינן רגל ימין, איטר לא חולץ כלל דומיא דכהן איטר דפסול מעבודה דהא אין לו ימין, אולם יש אומרים דהטעם שכהן איטר פסול לעבודה משום מום של חולשת ידו, והראיה דגבי שולט בשתי ידיו פליגי אי כחישותא אתחלא ביה, ש"מ דגבי איטר כו"ע מודו שהוא משום חולשה, ולפי זה נמצא שלענין חליצה חולץ דהא אית ליה ימין.

12. ספר איזהו מקומן

ד. והנה יש לעיין לדעת רש"י הפשוטה דפסול איטר משום שאין לו ימין, הלא יש עבודות שאין צריך ימין כגון הולכת איברים והקטרתן (מנחות טו.). תירץ המקדש דוד (קדשים טו. 3.) דכהן שאינו ראוי לעבודה אחת אינו ראוי לכולן. [ובאופן אחר תירץ (ל. 6.)

דהרי במנחת חינוכו דכהן מעכבת עבודה בימין, נמצא שכהן זה לא נתחנך כלל לעבודה.

13. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן ל

והנה אי ס"ל דמנחת חינוך מעכב אתי שפיר מ"ש רש"י ז"ל בכורות (מ"ה ע"ב) באטר דפסול לעבודה וכתב רש"י ז"ל הטעם משום דבעינן עבודה בימין ואיטר אי"ל ימין ע"ש וקשה הא איכא עבודות שא"צ ימין כגון הולכת איברים וכן הקטרת אברים כדאמרינן במנחות (כ"ו.) ובגמרא משמע דאיטר פסול לכל עבודות ולפ"ז כיון שצריך להקריב מנחת חינוך ובעינן שיהא עובדה בידו כדאמרינן בת"כ ובירושלמי שזהו חינוכו וכיון דלעבודת מנחה בעינן ימין ואינו ראוי להקרבת מנחת חינוך א"כ פסול לכל עבודות:

14. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן טו

והנה דין ימין איתא בין ביד בין ברגל כמ"ש רש"י ז"ל בבכורות (מ"ה ע"ב) על הא דאמרינן שם דאיטר בין ביד בין ברגל פסול וז"ל איטר ביד פסול דכתיב וטבל אצבעו כ"מ שנאמר אצבע ובהן אינו אלא ימין ואיטר דרגל נמי לעמוד לשרת כתיב כדרך שאר עמידה דעיקרו בימין עכ"ל והנה עמ"ש רש"י ז"ל דטעם דאיטר ביד פסול משום דבעינן ימין יש לעיין הא איכא עבודות שאינן טעונות ימין כגון הולכת אברים לכבש וכן הקטרת אברים וא"כ בהנך ליתכשרי איטר ובגמרא משמע דפסול לכל עבודות ועוד מדכתב רש"י ז"ל משום דכל היכא דכתיב אצבע אינו אלא ימין זה לר"ש דבעי אצבע אבל לרבנן כיון דכתיב כהונה אע"ג דלא כתיב אצבע בעי ימין כדאמרינן בזבחים (כ"ד ע"ב) ולר"ש כל עבודות חוץ מקמיצה והזאה כשרות בשמאל א"כ לר"ש בכל עבודות יהיה איטר כשר:

ונראה לתרץ לפמ"ש הירושלמי יומא (פ"ב הלכה א') למ"ד אין קומץ פחות מב' זיתים אלא מעתה כהן שאין ידו מחזקת ב' זיתים פסול לעבודה היינו שפסול לכל עבודות כמ"ש המפרשים ז"ל [ועיין במל"מ (פי"ג הל' מעשה"ק הל' י"ד) שעמד על הרמב"ם ז"ל על שהשמיט דין זה דמי שאין ידו מחזקת ב' זיתים דפסול לכל עבודות] כיון שאינו ראוי לעבודת קמיצה דכל שאינו ראוי לעבודה אחת אינו כשר לכל עבודות וא"כ ה"נ באיטר כיון דאינו ראוי לקמיצה והזאה דלית ליה ימין פסול מטעם זה לכל עבודות זדוק:

15. ספר איזהו מקומן

ה. ובלקוטי הלכות (עין משפט אום י") כתב שלפי המבואר ברמב"ם (ניאמ"ק ו. 1.) שכהן שיש בו מום הפוסל בבהמה אם עבד עבודתו פסולה, אך מום המיוחד לאדם עבודתו כשירה, א"כ איטר שעבד עבודתו כשירה. אמנם לדברי המקדש דוד הנ"ל הרי לא נתחנך כלל לעבודה. ואולי גם גבי מנחת חינוך כשר דיעבד. אמנם צ"ע כיצד תוכשר כלל עבודת האיטר דיעבד, דאם יעבוד בשמאל הרי בעינן ימין, ואם יעבוד בימין הרי אינו דרך שירות אצלו. [קושית ספר כנפי יונה (ידיעות צעניי קדשים, שאלה י"ג)].

16. ספר איזהו מקומן

ו. נפק"מ במחלוקת הראשונים הנ"ל - עי' בשו"ת חתם סופר (אהע"ז ח"צ סי' ל"ג) לענין הא דאין מושיבין בסנהדרין בעלי מומין. וכתב דאנן לא קי"ל שאיטר פסול לעבודה משום מום, אלא משום שאין לו ימין לשרת, וממילא לסנהדרין כשר.

17. ספר יד בנימין

במשנה והחרש והשוטה וכו'. הנה חשיב במתני' פסולין שהן משום שאינו שוה צורעו של אהרן ללא מחללי עבודה וכדאמרי' לעיל ריש פירקין מ"ג ז' (וכן בסוגיין פריך על-שיכור הא מחיל עבודה). וכבר תמהו האחרונים ז"ל האיך שוטה לא מחלל עבודה הא צעי' דעת ומתעסק פסול בקדשים, וכתשו' רעק"א חנינא סי' ס"ד נשאר צוה צ"ע. וכן יש לתמוה על חרש דמתני' אי מיירי כפשטי' צאינו מדבר ואינו שומע והרי הו"ל כקטן דאין צו דעת. ובחורעק"א במשנה הביא מהנו"צ חאה"ע סי' נ"ג שמסתפק או חרש דמתני' הוא דוקא אינו שומע ואינו מדבר או אף צאינו שומע לחוד הוי מום, וזמנ"ח מ' ער"ה ראיתי שנקט בפשטי' דמיירי צאינו שומע ואינו מדבר ותמה נמי האיך חרש ושוטה אין מחללין העבודה הא מתעסק פסול.

ואמנם צ"ליקוטי הלכות" מפרש צאמת מחמת זה דהחרש האמור כאן מיירי בחרש המדבר ואינו שומע [וה"ה צשומע ואינו מדבר] ופסול משום שאינו שוה צורעו של אהרן אבל לא מחיל עבודה, והשוטה מיירי צמי שהוא עתים חלים ועתים שוטה ואשמעי' דאפי' צשעה שהוא חלים מיפסל משום שאינו שוה צורעו של אהרן וכמו נכפה דתנין לעיל מ"ד ע"ז דפסול חמדי, אבל כשעבד צשעה שהוא שוטה אה"נ דמחיל עבודה.

18. הגרי"ז על מסכת בכורות דף מה ע/ב

שם, במתניתין ובעלי נגעים טהורים פסולין וכו', וברש"י, כגון ספחת דאי נגעים טמאים לא איצטריך למימר דאפילו אכניסה דעזרה הוי חייב כרת, ע"כ: והנה הא דצייר רש"י כגון ספחת, שפיר יצוייר עוד בנגע אחר הסגירו או קודם שיטמאו הכהן, דחשיב ג"כ מום ואע"פ שעדיין אינו טמא, מ"מ הלא יש בו הנגע והנה הא דכתב רש"י דבטמאים חייב כרת אכניסה וכו' צ"ע דהרי הוי ליה לרש"י לומר יותר הטעם דהוי טמא שעבד דפסול לעבודה, וא"כ לא צריכין לטעם מום:

19. רש"י מסכת בכורות דף מה עמוד ב

רש"י ד"ה ובעלי נגעים טהורים כגון מספחת כ"ג דצ"ל. דספחת היא שם נגע טמא

20. ספר בניהו בן יהוידע על בכורות דף מה/ב

שם מנין שהקב"ה משתבח בעלי קומה שנאמר אשר כגובה ארזים גבהו. קשא אמאי לא יליף מפסוק דשמואל גבי שאול דכתיב [שמואל א' י' כ"ג] ויתייצב בתוך העם ויגבה מכל העם משכמו ומעלה ויאמר שמואל אל העם הראיתם אשר בחר בו ה' כי

אין כמוהו בכל העם, נמצא משתבח קודשא בריך הוא בבעלי קומה. ונ"ל בס"ד דהתם לא היה ארוך יותר מדאי ואין הכי נמי שיעור זה שהוא שיעור קומה וחצי על שאר אדם נאה הוא ושבת הוא לו, אך ארוך יותר מדאי שיעור שתיים ושלוש קומות גרע, לכך הביא פסוק של גובה ארוים שהוא שיעור גדול. מיהו קשא איך מוכח מהכא דמשתבח בקומתם ודילמא בגנותיהו משתעי לומר שהם משונים בגובהן ומבהלים לבני אדם הרואין אותם. ונ"ל דמסיים וחסון הוא כאלונים, וכזה בודאי בשבת משתעי, ואם כן גם רישא דקרא בשבת משתעי:

21. ספר חידושי מרן הגרא"ג זאקס

אמר ר"ל גבוה לא ישא גבוהית וכו', ננס לא ישא ננסת וכו'. י"ל להו"א דוקא צכהניס שלא יהיה נולד פסול, ודו"ק.

22. ספר איזהו מקומן

ושנעבדה בהן עבירה ושהמית את האדם:

האם פסולין לעבודה, והאם גרסינן לה? התוי"ט כתב דיש נוסחאות דלא גרסי זאת, משום דאמר ר' יוחנן בברכות לב: כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו, וכל שכן שפסול לעבודה, והוא הדין מגלה עריות שפסול לעבודה. אלא שתמה דא"כ ליתנייה במשנה דלעיל באלו שפסולין באדם. וגם הרמב"ם לא כתב שפסולין לעבודה. והצ"ק וח"נ תירצו דאין צורך לשנות במשנה לעיל בהדיא שפסולין לעבודה, דהא שנינו במתני' מא. גבי בהמה דפסולין כה"ג לקרבן, ותנן בריש פירקין דמומין אלו פוסלין גם באדם אלא שיתר עליהן בכמה מומין.

מיהו הא דנקט התוי"ט בפשיטות שפסולין לעבודה - תמהו המשל"מ (צי"אמ"ק ט. נז). ותוס' רעק"א במשניות כאן, דבהדיא איתא בתוס' יבמות ז. וסנהדרין לה: דהורג נפש הגם שפסול לנשיאות כפים אינו פסול לעבודה. ובהגהות בית שאול במשניות הוסיף שבירושלמי פרק הניזקין מבואר דמגלה עריות כשר אפילו לנשיאות כפים. אלא שתמה דבוזה"ק פרשת פנחס איתא דפנחס כיון שהרג נפש לא איתחזי לכהנא רבא - עי' בדבריו.

23. ספר יד בנימין

במשנה (השני') ושהמית את האדם, עי' תוי"ט דיש ללא גרסי לה. וכ' דאפשר דהוא משום דאמרי' צרכות ל"צ כהן שהרג את הנפש לא ישא כפיו, אבל צמל"מ וצמורעק"א העירו מהתוס' יבמות ז' דאינו פסול לעבודה. (וע"ע צ"ב"ת שאל"ה על המשניות מה שהעיר צוה מהזוה"ק פ' פנחס).

24. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף מה עמוד ב

משנה. והנושא נשים בעבירה וכו'. וזהו דווקא באיסורי כהונה, ולא בשאר איסורין כגון כהן האוכל נבילות וטריפות וכו'. אינו פסול לעבודה, וכל אלו הפסולין לעבודה פסולין גם לנשיאת כפים.

25. ספר יד בנימין

במשנה והנושא נשים צעירה וכו'. צפטי
נראה דהפסול הוא מדרצן ומשום
קנס, (וכן יעוי' חזו"א אה"ע סי' ק"ט ס"ק
א'). אבל האחרונים הציאו בשם הרא"ם ז"ל
דפסול זה הוא מעיקר הדין דכל זמן שהוא
נשוי צעירה יש לו דין חלל מן התורה, והא

26. ספר איזהו מקומן

והנושא נשים בעבירה וכו' והמטמא
למתים פסול וכו':

✓ לענין נשיאות כפים:

כתב הב"י (או"ח סי' קכ"ח) שהפוסקים לא הזכירו פסולין אלו לענין נשיאות כפים, אלא שמהר"י אבוהב כתב דכהן שנשא גרושה או מטמא למתים שאינם מזי מתי מצוה יפסל מן הדוכן ומכל מעלות הכהונה עד שישוב, וכן פסק בשו"ע (קכח. מא.) והיינו שנטמא למתים במזיד.

27. הגרי"ז על מסכת בכורות דף מה ע/ב

שם, במתני' אותו ואת בנו, צ"ע דהא לא דמי כלל בבהמה ול"ש איסור זה כי אם בשחיטה, וצ"ע:

28. ספר אור הישר

רש"י ד"ה והנושא נשים בעבירה גרושה וחלוצה,
וראיתי בגליון מהרש"א שכ' וז"ל, דרש"י
לשיטתו דוקא דמשמע בר"פ אלו הן הלוקין, דס"ל
דחלוצה דאורייתא ע"כ, ולא ידענא באיזה מקום מצא
ברש"י דס"ל חלוצה דאורייתא, הלא אדרבה בהא דמיתתי
רש"י ר"פ הלוקין, מסוגיא דקידושין דע"ה ע"א, שם
נופה מבוואר דחלוצה דרבנן, וקרא דואשה אסמכתא
בעלמא, וכן מסקינן ביבמות דכ"ד ע"א, אלא י"ל דאע"ג
דחלוצה דרבנן, מ"ט גזרו רבנן לפיסלו לעבודה, משום
דכל דתקין רבנן בעין דאורייתא תקון, כראמרינן לקמן
דנ"ד ע"א ובכ"מ, ועפ"ו שפיר ניהא מש"כ המנ"א בסו'
קכ"ח סקנ"ו, דכהן שנשא חלוצה לא ישא כפוי ע"ש,
מפני שנמשך אחר לשון הרמב"ם בפס"ו ה"ג מה' תפלה,
דברכה כעבודה היא שנאמר לשרתו ולברך בשמו ע"ש,
והוא ממה שאמרו בסוטה דל"ה ע"א ובירושלמי תענית
פ"ד ה"א, דאיתקש ברכה לשירות ע"ש נאיהל"ק סדאמרינן

בערכין ד"א ע"א, ואימא נשואת כפוי, ומשינין מרכתיב לשרתו ולברך בשמו, מכלל דברכת כהנים לאו שירות היא ע"ש, דו"ל דהתם מהרריון על עצם הברכה כהנים, שלא תהיה נחשבת בין העבודות, באופן שתחול עליה שם שירות, ולה"ק מרכתיב לשרתו ולברך בשמו, מכלל דברכת כהנים לאו שירות הוא, משא"כ בסוטה יש דלא אתינן רק להקישן להרדי, ובוה שפיר הקישן בחד קרא לשרתו ולברך בשמו ע"ש] וכן מבוואר בס' האשכול הלכות ברכת כהנים כפירש"י דהכא, אלא שהוסיף על גרושה וחלוצה, וזנה וחללה, והוציא ממורת וערוה ממש, מדקתני בכרייתא נודר ועיבד יורד ומגרש ע"ש, ועפ"ז אפ"ל גם כפירש"י במה שכתב גרושה וחלוצה, שהוא רק לדונמא, וה"ה וזנה וחללה, ולאפוקי ערוה וממורת כנ"ל.

שח אַז ישיר • _____ אַז ישיר אַז ישיר • _____ מאמרי חורבן וגלות

אכן, מאידך, ידועים דברי ה'אגלי טל' בהקדמתו, שהסוברים שהנאה מלימוד התורה פוגמת בלימוד לשמה טועים, כי עיקר מצוות תלמוד תורה היא ליהנות מהלימוד, והלומד ונהנה מכך, מוקיים את מצוות תלמוד תורה בדרך המהודרת ביותר, וז"ל:

ומידי דברי זכור אזכור מה ששמעתי קצת בני אדם טועין מדרך השכל בענין לימוד תורתנו הקדושה, ואמרו כי הלומד ומחדש חידושים ושמוח ומתענג בלימודו, אין זה לימוד התורה כ"כ לשמה, כמו אם היה לומד בפשיטות שאין לו מהלימוד שום תענוג, והוא רק לשם מצוה, אבל הלומד ומתענג בלימודו הרי מתערב בלימודו גם הנאת עצמו. ובאמת זה טעות מפורסם, ואדרבה, כי זה הוא עיקר מצות לימוד התורה, להיות שש ושמוח ומתענג בלימודו, ואז דברי תורה נבלעין בדמו, ומאחר שנהנה מדברי תורה, הוא נעשה דבוק לתורה.

כלומר, חוקא על ידי ההנאה מהלימוד, הלומד דבק בתורה, וממילא מתקרב אל הקב"ה, ועיקר מצוות לימוד התורה היא ההנאה מהלימוד והשמחה שבאה עם ההנאה.

וכבר הקדים אחד מן הראשונים את ה'אגלי טל', הלא הוא רבנו אברהם מן ההר בפירושו למסכת נדרים (מ"ח א'), וז"ל:

אבל מצות לימוד, שהוא ענין ציור הלב וידעת האמת, ועיקר הציווי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג ולהנות במדע לשמוח לבבו ושכלו, כדכתיב 'פקודי ה' ישרים משמחי לב' (תהלים יט, ט), הילכך לא שייך בת"ת 'מצוות לאו ליהנות נתנו' (ראש השנה כ"ו א'), שעיקר מצותו הוא ההנאה והתענוג במה שמשיג ומבין בלימודו.

וצריך ביאור, כיצד מתיישבים דברים אלו עם המשנה באבות הנ"ל השוללת את ההנאה מדברי תורה.

בסיבת סיבת החורבן אַז ישיר • _____ אַז ישיר אַז ישיר • _____ שז

אולם יש שהעירו שברכת התורה נחשבת 'ברכת הנהנין', וכן כתב הלבוש (או"ח סימן מ"ז סעיף ו'), וז"ל:

כי האחת היא ברכת המצוה, ולכך מברכין 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק' וכו', והאחת היא ברכת הנהנין, כי הלימוד הוא הנאה, כמו שכתב רבינו, וכמו שמברכין שתי ברכות על המצה של מצוה, אפילו אין לו רק כזית, לפי שהנאת הגוף שיש בו מצות עשה מברכין ברכת המצוה וברכת הנהנין, וכן באכילת הפסח ושאר קרבנות... אבל הכא המצוה וההנאה חדא מילתא היא.

כלומר, ברכת התורה היא שילוב של 'ברכת המצוות' ו'ברכת הנהנין', כי הלימוד מברך על הנאת לימודו כמו שמברך על הנאת גופו מדבר מאכל.

אולם לפי צד זה יש להקשות מדברי המשנה באבות (פ"ד מ"ה), שם התבטאו התנאים בחריפות בגנות הנהנה מלימוד התורה: רבי ישמעאל אומר... כל הנהנה מדברי תורה, נוטל חייו מן העולם.